

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παλαιοσλαβική Γλώσσα

Ενότητα 5: Τα παλαιοσλαβικά και η συγκριτική γραμματική των σλαβικών γλωσσών

Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Τμήμα Σλαβικών Σπουδών

B. ΤΑ ΠΑΛΑΙΟΣΛΑΒΙΚΑ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, πιθανώς υποκινούμενη από την ρομαντική κοσμοθεωρία¹⁰ και αργότερα υποστηριζόμενη απ' την ιδέα του πανσλαβισμού, αναπτύσσεται η σλαβική συγκριτική γλωσσολογία. Πατέρας της σλαβολογίας θεωρείται ο Τσέχος Jozef Dobrovský (1753-1829). Η γραμματική του της παλαιοσλαβικής γλώσσας (Josif Dobrovskij, *Grammatika jazyka slavnjanskogo ro drevnomu narečiju*, č. I-III, Αγία Πετρούπολη 1833-34) περιέχει ήδη αναφορές και συγκρίσεις των σλαβικών γλωσσών μεταξύ τους, αλλά και παρατηρήσεις για την συγγένεια των παλαιοσλαβικών με τα ινδοευρωπαϊκά.

Κυριότερος μαθητής και μιμητής του Dobrovský θεωρείται ο Σλοβένος Jernej Kopitar, το όνομα του οποίου αναφέραμε πιο πάνω σε συνάρτηση με την πρώτη κριτική έκδοση του χειρόγραφου “Glagolita Clozianus”.

Στην συζήτηση για τη χρονολόγηση των δυο σλαβικών αλφαβήτων έπαιξε σημαντικό ρόλο ο Σλοβάκος P. Šafařík (1795-1861), ο οποίος ήταν απ' τους πρώτους που υποστήριξαν ότι η γλαγολιτική γραφή προηγούνταν της κυριλλικής.¹¹

Σε συγκριτική προσέγγιση των σλαβικών γλωσσών προέβη και ο A. Ch. Vostokov, στη μελέτη του “Σχόλιο για την εκκλησιαστική σλαβική γλώσσα” (*Rassuzdenie o slavnjanskom jazyke*) που εκδόθηκε το 1820, και στην οποία χρησιμοποιούσε εκτεταμένα συγκρίσεις της παλαιοσλαβικής με τις νεότερες σλαβικές γλώσσες. Ένα πολύ επιτυχημένο παράδειγμα για να εξηγήσει στους αναγνώστες του την προφορά των παλαιοσλαβικών ρινικών φωνηέντων ήταν λόγου χάρι, η παρατήρηση, πως αυτά προφέρονταν όμοια με τα πολωνικά φωνήεντα *a* και *e*. Παράλληλα, πρέπει

---

¹⁰ Η «αφύπνιση» μιας σλαβικής ταυτότητας και υπερηφάνειας δεν αποκλείεται να οφείλεται και στις ιδέες του γερμανικού ρομαντισμού, και ειδικά στα έργα των Gottfried Herder (1744-1803) και Wilhelm von Humboldt (1767-1835) που παρουσίαζαν τη γλώσσα ως αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής συνείδησης, ανάγοντας τη μελέτη της σε πράξη εντασόμενη στον αγώνα για εθνική ανεξαρτησία.

¹¹ Βλ. το έργο του *Über den Ursprung und die Heimat des Glagolismus* (1855) («Για την προέλευση και την πατρίδα του γλαγολιτισμού»).

να τονισθεί ότι ο Vostokon ήταν απ' τους πρώτους που κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι σλαβικές γλώσσες ενδεχομένως να κατάγονται όλες από μια κοινή σλαβική γλώσσα.

Μεγάλη απήχηση είχε και η δουλειά του V. Grigorovič, ο οποίος πρώτος επισήμανε ότι σε συγκεκριμένες διαλέκτους της νότιας Βαλκανικής, τα σλαβικά διατηρούσαν ακόμα υπολείμματα των παλιών, ένρινων φωνηέντων της παλαιοσλαβικής.¹²

Την πρώτη συγκριτική γραμματική των σλαβικών γλωσσών, την έγραψε ο Fr. Miklosich (1813-1891), το έργο του οποίου, αν και στηρίζεται στη γνώση της παλαιοσλαβικής παραμένει στο επίπεδο των σύγχρονων γλωσσών.¹³ Ωστόσο, τη μεγάλη της έκρηξη έζησε η σλαβολογία στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν ανακαλύπτονται και δημοσιεύονται τα πρώτα παλαιοσλαβικά χειρόγραφα. Από τότε αρχίζουν να γράφονται ετυμολογικά λεξικά, οι πρώτες συγκριτικές γραμματικές με αναφορά στην παλαιά εκκλησιαστική σλαβική, καθώς και οι πρώτες ειδικές μελέτες για την πρωτοσλαβική. Ο Τσέχος L. Niederle (1865-1944) έχει στο ενεργητικό του μια σειρά μελετών για την προέλευση των Σλάβων και την πρώιμη ιστορία τους, όπως το έργο «Σλαβικές αρχαιότητες» (Slavjanskije drevnosti) – που δημοσιεύτηκε στην Πράγα στο διάστημα 1902 έως 1925. Σημαντική συμβολή στη σλαβολογία είχε ο I.V. Jagič (1838-1923), ο οποίος για χρόνια εξέδιδε τη σημαντικότερη ίσως περιοδική έκδοση της σλαβολογίας, το “Archiv für slavische Philologie”. Το «Αρχείο σλαβικής φιλολογίας» εκδιδόταν απ' το 1876 έως το 1920 και συμπεριέλαβε στις σελίδες του μερικές απ' τις πιο σημαντικές μελέτες των σλαβικών σπουδών. Ιδιαίτερη ήταν και η συμβολή του σλαβολόγου A.M. Seliščev (1861-1931) με την συγκριτική του γραμματική των σλαβικών γλωσσών και την γραμματική της εκκλησιαστικής σλαβικής. Άλλα ονόματα της σλαβολογίας στα οποία ανατρέχει κανείς ως σλαβολόγος είναι ο Γάλλος A. Meillet (1866-1936) συγγραφέας του έργου-σταθμός *Le slave commun* («Η κοινή σλαβική»), ο A. Vaillant, συγγραφέας μιας παλαιοσλαβικής γραμματικής και μιας συγκριτικής γραμματικής των σλαβικών γλωσσών, καθώς και ο N. van Wijk (1880-1942), που συνέγραψε την ιστορία της παλαιοσλαβικής γλώσσας. Μεγάλης σημασίας είναι και η συγκριτική γραμματική του S.B. Bernštejn. Τέλος, δεν πρέπει να

¹² V.I. Grigorovič, *Očerk učenogo puteščestvija po evropejskoj Turcii*. Καζάν 1848.

¹³ F. Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. (χ.τ.) 1852.

λησμονεί κανείς ονόματα, όπως του Σέρβου Aleksandar Belic' (1876-1960) κυρίως λόγω της συνεισφοράς του στην περιγραφή της πρωτοσλαβικής του Βούλγαρου L. Miletič του A. Leskien του P. Diels του R. Trautmann κ.ά. για τη σύνταξη μορφολογικών περιγραφών και λεξικών της παλαιάς εκκλησιαστικής γλώσσας.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αλεξάνδρα Ιωαννίδου, 2015.
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου. «Παλαιοσλαβική Γλώσσα. Ενότητα 5: Τα παλαιοσλαβικά και η συγκριτική γραμματική των σλαβικών γλωσσών». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/SLAVSTUD101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

